

Katecheta 10.

10

MAŁŻEŃSTWO SAKRAMENTEM

Liturgia sakramentu

Katecheza 10

Przymierze małżeńskie, przez które mężczyzna i kobieta tworzą ze sobą wspólnotę całego życia, skierowaną ze swej natury na dobro małżonków oraz do zrodzenia i wychowania potomstwa, zostało między ochrzczonymi podniesione przez Chrystusa Pana do godności sakramentu

(KPK, kan. 1055, § 1; KKK 1601).

Skoro małżeństwo jest sakramentem, znaczy to, że jest znakiem dającym łaskę. Jaki to znak i jaka łaska? Uczestnicząc w liturgii sakramentu małżeństwa możemy łatwo dostrzec, że jest w niej często mowa o niezwykłym-obłubieńczym związku Chrystusa i Kościoła. Otóż małżeństwo jest znakiem tego właśnie związku. Prawda ta nie jest tylko jakimś „teologicznym uwzniośleniem” małżeństwa, gdyż z niej właśnie wyprowadza się zarówno najwyższą godność małżeństwa, jak również teologiczną rację jego nierozzerwalności. Z tej też racji także forma zawarcia małżeństwa ma charakter związku (małżonkowie zawierają związek), w którym pan młody jest znakiem Chrystusa-Oblubieńca a panna młoda znakiem Kościoła-Oblubienicy. Właśnie stając się tym znakiem małżonkowie otrzymują specjalną łaskę. Jest to łaska miłowania się wzajemnie tą miłością jaką Chrystus umiłował Kościół. Łaska ta *udoskonala ludzką miłość małżonków, umacnia ich nierozzerwalną jedność i uświęca ich na drodze do życia wiecznego* (KKK 1661).

1. Historia obrzędów sakramentu małżeństwa

Trzon tego sakramentu zawsze stanowiły dwa elementy:

- zawarcie małżeństwa,
- błogosławieństwo.

Dzisiaj zasadniczą część celebracji stanowi obrzęd zawarcia małżeństwa, jednakże pierwotny jest obrzęd błogosławieństwa. Przez pierwsze tysiąclecie chrześcijaństwa błogosławieństwo było jedynym obrzędem liturgicznym towarzyszącym zawarciu małżeństwa, gdyż istotny akt związku dokonywał się poza liturgią Kościoła. Miał on charakter świecki a Kościół akceptował go jako właściwy dla zainicjowania wspólnoty małżeńskiej. Obrzędem liturgicznym dopełniającym rytuału zawarcia małżeństwa była specjalna modlitwa błogosławienia (*benedictio nuptialis*), której pierwsze świadectwa sięgają trzeciego wieku.

Błogosławieństwo małżeńskie, przez którego przyjęcie zaślubieni dawali wyraz wiary w sakramentalność związku, polegało na odmówieniu przez kapłana nad małżonkami modlitwy błogosławieństwa, z którą wiązano jeden z rytów świeckich, np. *velatio* – rozciąganie welonu, a w Kościele Wschodnim uwieńczenie – włożenie wieńców.

Znamienne, że od początku otrzymywanie błogosławieństwa było połączone z Eucharystią. Według sakramentarza gelażjańskiego (VII w. – jest to jedna z najważniejszych ksiąg liturgicznych pierwszego tysiąclecia) błogosławiono w ramach obrzędu komunijnego, po Modlitwie Pańskiej, a więc w momencie gdy dokonuje się zjednoczenie Chrystusa z Kościołem. Jest więc małżeństwo przygotowaniem do pełnej jedności z Chrystusem i zarazem skutecznym znakiem Jedynej Miłości. W błogosławieństwie brali udział oboje małżonkowie, ale kobieta była szczególnym przedmiotem modlitwy. Było to przyjęcie zwyczajów świeckich, które zawsze w centrum rodziny widziały kobietę. Prawdopodobnie nie bez znaczenia była tu również teologia św. Pawła wyrażona w 1 Kor 11, 2-5. Sobór Watykański II, nadal podkreślając rolę kobiety, zalecił by tę modlitwę „tak poprawić aby wyrażała te same obowiązki wzajemnej wierności obojga małżonków” (KL 78).

Struktura błogosławieństwa:

- wezwanie do modlitwy,
- modlitwa w ciszy
- część zasadnicza – modlitwa kapłana:

- * wezwanie Boga (anamneza) odwołujące się do Jego planu względem małżeństwa;
- * błogosławieństwo właściwe w formie prośby o łaskę Ducha Świętego (epikleza).

Aż do epoki karolińskiej (IX w.) Kościół nie interweniuje w istotny akt zawieranego małżeństwa, tzn. w umowę małżeńską, dokonywany w domu narzeczonych. Dopiero później, dla zapewnienia małżeństwu charakteru publicznego (por. KKK 1663), a także dla zagwarantowania narzeczonej wolności decyzji, zarządza się aby małżeństwo zawierane było *in facie ecclesiae* (przed drzwiami kościoła). Początek tej praktyki datuje się od synodu w Rouen w 1012 roku.

Porządek celebracji był następujący:

– przed drzwiami kościoła:

- * pokropienie wodą,
- * egzamin i pouczenie,
- * przekazanie narzeczonej przez rodziców,
- * wręczenie wiana i odczytanie dokumentu,
- * wręczenie małżonce pierścienia i podarku,
- * błogosławieństwo,

– w kościele:

- * Msza św.,
 - na offertorium małżonkowie przynoszą zapalone świece,
 - przed *Pax Domini* velatio i błogosławieństwo,
 - znak pokoju (małżonek otrzymuje od kapłana i przekazuje żonie).

W wiekach XI-XII Kościół wypracowuje kompleksowe prawodawstwo dotyczące zawierania małżeństwa, jednakże pełny rytualny wymiar zawieranego związku małżeńskiego (wymiany zgody małżeńskiej) zostaje mu nadany dopiero w potrydenckim *Rituale romanum* z 1614 roku. Rytuał ten podawał ryt wzorcowy ale pozwalał na zachowanie pewnych odrębności charakterystycznych dla poszczególnych krajów. W Polsce takie odrębności pojawiają się w XV wieku. Są to np.:

- hymn do Ducha Świętego *Veni Creator*, który nie występuje w rytuale łacińskim, czy w rytuałach innych krajów;

- poświęcanie dwóch obrączek (w większości krajów poświęcano jedną obrączkę – dla panny młodej);
- pewne różnice w formule przysięgi małżeńskiej.

2. Odnowione obrzędy sakramentu małżeństwa

Sobór Watykański II (KL 77-78) zaleca obrzęd zawierania małżeństwa „krytycznie rozpatrzeć i w ten sposób wzbogacić, by jaśniej oznaczał łaskę sakramentu i podkreślał obowiązki małżonków”. Nowe *Ordo celebrandi matrimonium*, promulgowane 19 marca 1969 roku, ma być rozumiane jako norma i typ dla rytuałów partykularnych, których przygotowanie leży w gestii poszczególnych Konferencji Episkopatów. Druga edycja typiczna tego *Ordo* z 1990 roku jako podstawową nowość posiada dodatkowy ryt przewidziany na wypadek kiedy (zgodnie z KPK c. 1112) świecki asystuje zawieraniem małżeństwu.

Właściwym sposobem zawierania sakramentu małżeństwa jest jego celebrowanie podczas Mszy św. (Jeżeli strona katolicka zawiera małżeństwo ze stroną niekatolicką ochrzczone obrzęd jest bez Mszy św. i Komunii św.; jeżeli z nie ochrzczonej – to obrzęd specjalny). Podkreśla się w ten sposób związek tego sakramentu (podobnie jak wszystkich innych) z Misterium paschalnym Chrystusa. Od momentu kiedy Chrystus w ofierze eucharystycznej nie przestaje ofiarowywać Siebie za swoją umiłowaną Oblubienicę – Kościół, wypada aby małżonkowie właśnie w tej pamiętce nowego przymierza przypieczętowali swój związek i wolę wzajemnego oddania się sobie, łącząc ją z ofiarą Chrystusa za swój Kościół. Przyjmując to samo Ciało i tę samą Krew Chrystusa małżonkowie zostają sakramentalnie wspierani aby stanowić *jedno ciało* w Chrystusie.

Celebracja obrzędów zawarcia małżeństwa powinna mieć charakter:

- *ewangelizacyjny*: powinna dokonywać się w taki sposób, aby być, także w aspekcie zewnętrznym, przepowiadaniem Słowa Bożego i wyznaniem wiary w to, w co Kościół wierzy;

- *eklezyjalny* (kościelny): małżeństwo nie jest wydarzeniem, które dotyczy tylko narzeczonych i ich bliskich ale jest sakramentem Kościoła, którego celebracja powinna włączyć i zainteresować całą wspólnotę wierzących. Dlatego miejscem właściwym zawierania małżeństwa jest wspólnota parafialna, z którą młodzi są związani i w której przyjdzie im żyć.

Podczas celebracji małżeństwa narzeczeni są:

- *szafarzami* łaski Chrystusa – wyrażając wobec Kościoła swoją wolę związku, udzielają sobie wzajemnie sakramentu małżeństwa. Mocą tego sakramentu rozpoczynają nowe życie (nowy sposób istnienia) i stają się znakiem jedności Chrystusa i Kościoła;
- *uczestnikami* wydarzenia zbawczego – podejmując wezwanie do prawdziwej miłości małżeńskiej czynią przestrzeń dla mocy uświęcenia, którą to mocą Chrystus napelnia każde sakramentalne małżeństwo.

Struktura obrzędu:

- a) *wejście do kościoła – przyjęcie narzeczonych*; obrzęd ma być prosty i serdeczny, upewniający narzeczonych o udziale całej wspólnoty w ich radosnym wydarzeniu.

Kapłan w szatach liturgicznych wychodzi na spotkanie do drzwi kościoła. Wita narzeczonych swoimi słowami, w których ma wyrazić radość Kościoła. Przyprowadza ich do ołtarza w procesji, w której bierze udział najbliższa rodzina i świadkowie.

- b) *liturgia Słowa*; ma na celu naświetlić znaczenie sakramentu, a także zadania i obowiązki małżeńskie. Odwołując się do tradycji wybrano te czytania, które treścią dobrze spełniają owe zadania. Lekcjonarz pozwala wybrać z 8 czytań Starego Testamentu z odpowiednimi psalmami, z 10 czytań z listów apostoelskich i 10 tekstów ewangelicznych. Spośród tych perykop należy wybrać 3 – w czasie Mszy św. a poza Mszą św. od 1 do 3 czytań. *Homilia*, która zawsze ma się opierać na tekstach Pisma św., winna wyjaśniać tajemnicę małżeńskiego związku chrześcijańskiego, godność miłości małżeńskiej, łaskę sakramentu, obowiązki małżeńskie ...

- c) *liturgia sakramentu*; obrzęd rozpoczyna krótkie publiczne skrutinium (egzamin) składające się z trzech pytań:
- o wolność decyzji;
 - o wolę wytrwania w wierności (świadomość nierozzerwalności);
 - o wolę wypełnienia podstawowego celu małżeństwa – zrodzenie i wychowanie potomstwa (jeśli skłaniają do tego okoliczności, to pytanie można opuścić).

Narzeczeni odpowiadają razem.

Po tym skrutinium jest hymn do Ducha Świętego – śpiewa się trzy spośród podanych zwrotek: pierwszą, ostatnią i jedną ze środka.

Po hymnie następuje istotny akt sakramentalny – wyrażenie zgody. Dokonuje się ono w formie ślubowania. Kapłan wzywa narzeczonych do wyrażenia zgody małżeńskiej, oni podają sobie dłonie, które kapłan obwiązuje stułą i wypowiadają formułę ślubowania (ci, którzy nie mogą mówić – podpisują formułę).

Następnie jest obowiązkowe potwierdzenie ślubowania przez kapłana.

Po nim następuje pobłogosławienie obrączek, znaku miłości i wierności małżeńskiej. Nakładając sobie obrączki małżonkowie wyznają tę miłość i wierność w obliczu Trójcy Przenajświętszej.

Modlitwa wiernych konkluduje ryt sakramentalny.

- d) *liturgia eucharystyczna*; Jeżeli jest procesja z darami wypada aby uczestniczyli w niej nowożeńcy. Należy przewidzieć Komunię św. pod dwiema postaciami. Należy również właściwie wykorzystać teksty mszalne odpowiednio je dobierając.
- e) *ryty komunijne*; Po Modlitwie Pańskiej kapłan opuszczając embolizm (modlitwa rozwijająca ostatnią myśl z *Ojcze nasz*) odmawia uroczyste błogosławieństwo (do wyboru jedna z form). O ile podczas złożenia przysięgi na pierwszym planie byli narzeczeni ślubujący sobie miłość o tyle teraz na pierwszym planie jest sam Bóg błogosławiący tej miłości i gwarantujący jej błogosławione owoce. Z rękoma wyciągniętymi nad małżonkami kapłan wzywa Ducha Świętego jako *Komunii* miłości Chrystusa i Kościoła. Uprasza bogactwo bożego błogosławień-

stwa dla małżonków aby dopełnili obowiązków wynikających z ich związku. Duch Święty jest pieczęcią ich małżeńskiego przymierza, źródłem ich miłości i mocą odnawiającą ich wierność.

Mszę św. kończymy potrójnym błogosławieństwem.

Odnowioną liturgię sakramentu małżeństwa cechuje możliwość szerokiego doboru tekstów, zarówno biblijnych jak i liturgicznych, oraz otwarcie się na lokalne zwyczaje, które jeśli nie są w sprzeczności z wiarą należy uszanować. Wskazane jest aby w tym wyborze mieli udział sami nowożeńcy.

4. *Do kłopotliwej i trudnej choroby*, Chwałek Antoni, Warszawa 1989.

5. *Encyklopedia*, Janina i Zygmunt Vasa.

6. *Encyklopedia*, w: *Encyklopedia*, wyd. 1989, Warszawa PAX.

7. *Encyklopedia*, Wydawnictwo Światowid, Kraków 1991.

8. *Encyklopedia*, wyd. 1989, Warszawa PAX.

9. *Encyklopedia*, wyd. 1989, Warszawa PAX.

10. *Encyklopedia*, wyd. 1989, Warszawa PAX.

11. *Encyklopedia*, wyd. 1989, Warszawa PAX.

12. *Encyklopedia*, wyd. 1989, Warszawa PAX.

13. *Encyklopedia*, wyd. 1989, Warszawa PAX.

14. *Encyklopedia*, wyd. 1989, Warszawa PAX.

15. *Encyklopedia*, wyd. 1989, Warszawa PAX.

16. *Encyklopedia*, wyd. 1989, Warszawa PAX.

17. *Encyklopedia*, wyd. 1989, Warszawa PAX.